

İKİNCİ ULUSLARARASI TÜRK-AFRİKA KONGRESİ
12-13 ARALIK 2006
İSTANBUL

SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNİN
TÜRKİYE'YE BAKIŞI VE BEKLENTİLERİ

Büyükelçi Doç. Dr. Ali Engin OBA
Kongo Demokratik Cumhuriyeti Nezdinde
Türkiye Büyükelçisi

Sayın Başkan, Sayın Bakanlar, Değerli Büyükelçiler, Akademisyenler, Bayanlar Baylar, Değerli İzleyiciler;

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) bünyesinde faaliyet gösteren Afrika Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen İkinci Uluslararası Türk-Afrika Kongresinin, geçen yıl yapılan birinci kongre gibi, çok yararlı bir girişim olduğuna inanıyorum. Afrika'ya olan ilgiyi ortaya koymaya yönelik bu çabaların, uzun yıllar ihmal ettiğimiz Afrika kıt'ası ile olan ilişkilerimizi geliştirmek, Türkiye'yi bu kıt'ada tanıtmak ve herşeyden önce bu kıt'ayı gereği gibi tanımak için son derece önemli olduğunu değerlendiriyorum.

Bugün 53 ülkenin yer aldığı, 1 milyar nüfuslu bu büyük kıt'a ile olan ilişkilerimiz bir kaç yıldan beri etkinlik kazanmış bulunmaktadır. Başka bir deyişle, 1998 yılında Afrika'ya açılma yönündeki çabalarımız bir süre sonra kendi haline bırakılmış, bu ilişkiler, bu iktidarla ivme kazanmış, 2005 yılı Afrika yılı ilan edilmiş, ancak Türk Dış Politikasının öncelikleri ve ilgi alanlarının çeşitliliği, Afrika ile olan ilişkilerimizi istenilen seviyeye henüz çıkaramamıştır. Türk-Afrika ilişkilerini irdelemek, Türkiye'de Afrika'yı tanıyan, Afrika'daki gelişmeleri yakından takip eden entellektüel bir zümrenin oluşmasını sağlamak için ilk elden Afrika'ya yönelik bilgiler üretebilmemiz amacıyla, Türk Üniversitelerinde bir 'Afrika İncelemeler Merkezi' kurulmasının, TASAM'ın Afrika Enstitüsü'ne ilave bir güç ekliyeceğine inanıyorum. Afrika'yı bilmek ve tanımak için kendi insanlarımız, kendi uzmanlarımız olmalıdır. Bu kıt'anın mahalli dillerini de bilen, Afrika'da yaşamış, Afrika kültürüne aşina, Afrika'yı anlayan insanlar yetiştirmemiz gerekiyor. Bu insanların, bize sunacakları bilgiler sayesinde hem ülkemizde Afrika'ya yönelik ilginin artması gerçekleşecek, hem de Afrika'yı iyi tanımamız, çıkarlarımızı bu kıt'ada daha iyi bir şekilde savunmamız mümkün olacaktır.

Başka bir deyişle Afrika'ya yönelik bir kamuoyunu ülkemizde oluşturmamız gerekiyor. Bu kamuoyu, devletin yapamadığı ve ele alamadığı konulara da el atma imkânını sağlayabilir. Böylelikle, Türkiye-Afrika ilişkileri sadece Dışişleri Bakanlığı'nın ve diğer devlet kurumlarının ilgi alanı olmaktan çıkarak Türk kamuoyunun da ilgi duyduğu ve gelişmeleri yakından takip ettiği bir alan haline gelebilir. Bu durum, Afrika politikamızın yerleşmesini, Afrika'ya yönelik özel sektörün girişimlerinin kolaylaştırılmasını sağlar ve Afrika'ya açılmamız gerçek amacına

erişir. Kıt'anın her ülkesi ile olan ilişkilerimiz iyileşir ve Türkiye bu kıta'da daha iyi bir şekilde görülür hale gelebilir.

Konuşmama böyle bir girişi yapma ihtiyacı duydum. Yukarıda bahsettiğim bilimsel alanda Afrika çalışmalarının da ülkemizde yaygınlaştırılmasının Afrikaya olan ilgimiz açısından çok yararlı olacağına inanıyorum.

Sayın Bayanlar Baylar;

Akredite olduğum beş ülkeden biri olan Gabon'u ziyaretle, 15 Mart 2005 tarihinde, Gabon Cumhurbaşkanı Omar Bango'ya mutad törenle güven mektubumu sundum. Daha sonra Cumhurbaşkanıyla görüşmek üzere odasına girdim. Cumhurbaşkanı beni, "**Türkiye nerede?**" ifadesi ile karşıladı "***Où est la Turquie?***". Cumhurbaşkanı bana bu ifadesi ile Türkiye'nin Gabon'da kendisinden beklenen etkinliği henüz gösterememiş bir ülke olduğunu belirtmek istiyordu. Yanındaki sandalyeye oturarak, Türkiye'nin Afrika'ya açılımı konusunu, Türkiye'nin Afrika'da gerçekleştirdiklerini, inşaat sektörümüzün başarılarını, ekonomimizin durumunu, 2009-2010 Güvenlik Konseyi üyeliğimiz için Gabon'un desteğini talep ettiğimizi uzun uzun anlattım, verdiğimiz bursları zikrettim, Türkiye'nin Gabon'da daha görülür hale geleceğini, ilişkilerimizin ivme kazanacağını ifade ettim.

Senegal'e yaptığım bir ziyaret vesilesi ile Addis Ababa'da 18 Kasım 2006 günü, uçak bağlantısı nedeniyle bir gün geçirmek imkânını buldum. Beni karşılayan Üçüncü Kâtip arkadaşım, ülkemiz ile Etiyopya ilişkileri hakkında bilgi verirken, Türk Havayolları'nın haftada iki kere olan Etiyopya-İstanbul uçuşlarını ilgi nedeniyle üçe çıkardığını, Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'nın (TİKA), Addis Ababa'da bir temsilcilik açtığını ve susuz bölgelerde su kuyuları açarak halka yardımcı olduğunu, yine bu şehirdeki Türk Okulunun, halk tarafından ilgi gördüğünü, TRT'den bir ekibin Afrika hakkında bir yapım için Etiyopya'da olduğunu, bir girişimcimizin bir tekstil fabrikası kurduğunu, vatandaşlarımızın mahalli hanımlarla evlenerek bu ülkeye yerleştiklerini ve çeşitli alanlarda iş yaptıklarını uzun uzun anlattı.

Bu vermiş olduğum iki misal, Afrika ülkelerinin Türkiye'ye bakışı ile ilgili birinci elden değerlendirme teşkil etmektedir. Bir taraftan beni kabul eden Devlet Başkanı Türkiye'nin Afrika'da kendisinden beklenen etkinliği gösteremediğini ifade etmekte, diğer taraftan, bir başka Afrika ülkesinde ise Türkiye ve Türklerin etkin bir biçimde görülür hale geldikleri anlaşılmaktadır.

Bugün Afrika genel olarak değerlendirildiği zaman, %40'nın günde 1 \$'dan daha az bir ücret ile geçinmek durumunda olan, 10 çocuktan ancak 6'sının ilkokula gidebildiği, fakirlik, başta sıtma ve AIDS olmak üzere, salgın hastalıklar, az gelişmişlik, çözülmemiş anlaşmazlıklar, güvenlik yokluğu ve zayıf yönetim biçimlerinin yer aldığı sorunlu bir kıta olarak görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerde, 2015'e kadar fakirliğin yarısını azaltmak için en aşağı yılda %8 oranında büyümeyi gerçekleştirmek icap etmektedir. Bu kıta'nın sorunlarını bu yüzyıl içerisinde çözmesi mümkün müdür? Kinşasa'daki görevime başlamadan önce Nisan 2004 başında, nezaket ziyaretinde bulunduğum Eski Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel, bana, 21.yüzyılın bir Afrika yüzyılı olacağını söylemiş ve kıta'nın sorunlarını çözememesinin ve bu seviyede bir geriliğin ve fakirliğin hüküm sürmesinin, insanlık için bir yüz karası olduğunu belirtmiştir.

Gerçekten Afrika, bu yüzyıl içinde sorunlarını çözebilecek midir? Fakirlik ve geri kalmışlığın üstesinden gelebilecek midir? Afrika'da daha evvel, Sudan'da Büyükelçi olarak görev yaptım. 1998-2000 dönemi nazarı dikkate alındığında, Afrika'nın henüz kendi sorunlarını ele alamadığını, Avrupa'nın, Amerika'nın ve diğer devletlerin etkisi altında hareket ettiğini müşahade etmişim. Bu defa üç yıla yakın bir süre görev yaptığım Kinşasa'dan Afrika meselelerine baktığım zaman, Afrikalıların artık sorunlarını kendi ellerine ele alarak çözmeye başladıklarını ve kıta'ya dış güçleri mümkün olduğu kadar az müdahale ettirmeye çalıştıklarını görüyoruz. Bu son derece önemli bir gelişmedir. Buna rağmen, acaba Afrika bu yüzyıl içinde sorunlarını çözebilecek midir? Batıda son dönemde Afrika'nın geleceği konusunda olumsuz değerlendirmeler içeren kitaplar yayınlanmıştır. Bunlardan biri adeta bestseller haline gelen Stephen Smith'in '*Négrologie Pourquoi l'Afrique meurt?*'¹ adlı eseri idi. Bu eserde yazar, Afrika'nın geleceğinden ümidini kesmiştir. Bu olumsuz yaklaşıma Afrikalı aydınlar tepki göstererek '*Nérophobie*'² adlı bir eseri yayınladılar ve Afrika düşmanlığı altında ileri sürüldüğünü iddia ettikleri karamsar tezleri reddettiler

Ancak şu bir gerçek; bu kıta'nın, ihtiva ettiği tabii kaynaklar, başta Avrupa olmak üzere batının güvenliği açısından oynadığı rol, Avrupa'ya göç konusundaki etkileri, büyük devletlerin bu kıta'yla yakından ilgilenmelerine yol açmıştır. Yeni bir Afrika'nın 21. yüzyılda doğacağını ileri süren kitaplar da Batıda yayınlanmaktadır.³

¹ Stephen Smith, *Négrologie, Pourquoi l'Afrique Meurt?*, Paris, 2003, 248 sayfa

² Boubacar Boris Diop, Odile Tobner, François-Xavier Verschave, *Nérophobie*, Paris, 2005, 201 sayfa

³ Jean Lois Roy, *Une Nouvelle Afrique À l'aube du XXIe siècle*, Paris, 1999, 162 sayfa

Nitekim, 1-5 Kasım 2006 tarihlerinde Pekin’de Çin-Afrika Forumu yapılmış ve 35 devlet başkanı, 6 Başbakan, 1 Başbakan Yardımcısı, çok sayıda Bakan, üst düzey bürokrat, cem’an 1800 civarında kişi katılmıştır. Zirveye Çin’li ve Afrika’lı 1000 in üzerinde işadami iştirak etmiş, büyük çoğunluğu Afrikalı 500’e yakın gazeteci de zirveyi izlemiştir. Bu forum, Çin’in Afrika ülkeleri ile stratejik bir ortaklık kurmasına yönelik kararıyla sonuçlanmış ve bu toplantı sonrasında Çin ile Afrika ülkelerinin ilişkilerinin her alanda geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Bu kararlar, Çin’i Afrika’da daha görülür hale getirmiştir. Aynı şekilde, Avrupa Birliği, Japonya ve Hindistan da, Afrika ülkeleri ile çeşitli toplantılar gerçekleştirmiştir.

Latin Amerika ülkeleri de, 30 Kasım’da Lagos’ta Latin Amerika-Afrika Forumunu düzenlemişlerdir. Birçok Latin Amerika Cumhurbaşkanı’nın da katıldığı bu toplantı, Latin Amerika-Afrika ilişkilerine ivme kazandıracak niteliktedir. Afrika’dan Latin Amerika’ya giden köleler de göz önüne alındığında, iki kıt’ayı birbirine yakınlaştıracak bu girişim, her alanda Latin Amerika ülkeleri ile Afrikalı ülkeleri işbirliği yapmaya teşvik edecektir. Görüldüğü gibi bütün büyük ülkeler, Afrika ile olan ilişkilerine öncelik vermeye başlamışlardır. Forum ve diğer adlar altında yaptıkları toplantılar aracılığıyla Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu tempo, Sayın Demirel’in düşüncelerini doğru çıkarabilecek nitelikler içermektedir. Ancak, Türkiye-Afrika ile olan ilişkilerini geliştirmekte geç kalmaktadır. Maalesef Afrika’ya yönelik istediğimiz etkinliği bir türlü gerçekleştiremiyoruz. Türkiye’nin, tarihimizde bir çok alanda geç kalarak kaybettiklerini düşünürsek, Afrika ile olan ilişkilerimizde geç kalınmamasına özen göstermemiz icap ediyor.

Sayın Bayanlar Baylar, Değerli izleyiciler,

Büyükelçi olarak bulunduğum Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nin Başkenti Kinşasa’da 30 yıldır mukim bir Büyükelçiliğimiz var. Bunun yanında, Kongo Cumhuriyeti’ne, Gabon’a, Orta Afrika Cumhuriyeti’ne, Angola’ya ve Burundi’ye de akredite edilmiş bulunuyorum. Bu ülkeleri, güven mektubumu sunmak vesileyle ziyaret ettim ve Cumhurbaşkanları ve diğer devlet ricaliyle görüşme imkanı buldum. İstisnasız bütün bu ülke Cumhurbaşkanları bana, Türkiye’nin büyük bir ülke olduğunu söylediler. Türkiye’nin büyük, zengin tarihine atıfta bulundular, Osmanlı Afrikasını zikrettiler.

Görüştüğüm Başbakanlar ve Dışişleri Bakanları aynı söylemi dile getirdiler. Avrupa ile ilişkilerimiz, Afrika tarafından yakından izlenmektedir. Ziyaret ettiğim bu kişiler, Avrupa ile üyelik

görüşmelerimizde kattettiğimiz mesafeden, elde ettiğimiz başarılarından memnun olduklarını dile getirdiler ve Türkiye'nin bir Avrupa Birliği ülkesi olmasını temenni ettiler. Kattettiğimiz merhaleler onları da memnun etmiştir. Bu noktayı nazardan hareketle, Türkiye'nin, Afrika ülkeleri için zengin bir tarihi geçmişi olan, Atatürk devrimleriyle önemli bir dönüşüm gerçekleştiren, endüstriyelmiş büyük bir ülke olduğunu kabul ettiklerini belirtmekte yarar görüyorum. Afrika aydınları, Atatürk'ü de yakından tanıyorlar. Ülkemizin sömürgeci bir geçmişi olmaması, Afrika ile olan ilişkilerimizde önemli bir artı olarak görülmekte ve kurduğumuz modern, laik devletin, Avrupalıların çeşitli oyunlarına rağmen Avrupa Birliğine üyelik mücadelesindeki merhaleleri başarıyla aşması bir prestij kaynağı teşkil etmektedir. Böyle bir durumda, Afrikalıların ülkemize bakışını, gelişmiş bir ülkeye bakış şeklinde tanımlamak mümkündür. Afrikalıların bu bakışı nazarı dikkate alındığı takdirde, bizden beklentileri oldukça yüksektir. Özetlemek gerekirse, bunlar başta kalkınma yardımlarını içermekte, daha sonra toplumsal yaşamın her alanını kapsamaktadır. Afrikaya açılma politikamızla birlikte Afrikalıların sorunlarına ve bunlara çözüm bulmada gösterdiğimiz ilgi doğrultusunda, Afrikalıların bizden çok şey talep etme niyetini taşıdıklarını görüyoruz. Bu talepleri bir öncelik sırasına koymanın ve muhataplarımıza Türkiye'nin imkanlarının sınırlarının bildirilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Türkiye'nin bu durumda yapacağı en önemli iş, kendi endüstriyelleşme ve moderleşme tecrübelerini Afrikalılar ile paylaşmak olmalıdır. Afrika'da ulusal kalkınmanın sağlanmasına, fakirliğin azaltılmasına yardım, bizim Afrika'ya yönelik politikalarımızın temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, beş yıllık planlar çerçevesinde, Afrikalı ülkelerin toplumsal ve iktisadi kalkınmalarını sağlamaya, fakirliğin azaltılmasına yönelik planlama çalışmalarının yerleştirilmesi yönünde Afrikalı ülkeler ile gerçekleştireceğimiz işbirliği önemlidir. Bu alan, 21. yüzyılın başında endüstriyelleşme ile modernleşmeden nasibini alamamış Afrikalı ülkeler için son derece hayati bir konudur. Türkiye'nin bu tecrübe nakli, Afrika ülkeleri için çok yararlı bir işbirliği alanıdır. Ülkemizde planlama çalışmalarının olumlu sonuç vermesinin, Afrikalıların bakımından çekici bulunacağına inanıyorum. Bu işbirliği, iktisadi alanda da ilişkilerimizin geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Türkiye, kaliteli malları ve ucuz fiyatları ile Afrikalıların tarafından tercih edilen ülke haline gelmektedir. Çin ve Dubai kökenli mallardan sonra, Türk üretimini tercih eden Afrikalıların Türk mallarına daha fazla yönelmelerini sağlamak için ülkemizin yetkili kurumlarının çaba göstermeleri gerekmektedir. Bu iş kendi başına bırakılmamalı ve geliştirilmeye devam edilerek Türk malları için Afrika önemli bir pazar olma niteliğine kavuşturulmalıdır. Bunun için, ticaret heyetlerinin Afrika

Ülkelerini ziyaret etmeleri, mahalli fuarlara katılmamız, ihraç ürünlerimizi teşhir etmemiz, zengin bölgelerde yatırım yapmamız için devletin gerekli koruma imkanlarını seferber etmesi önem arz etmektedir. İ adamlarımızın Afrikaya bakışları değişmeli ve bu kıt'a da i yapmak için gerekli çabayı göstermeleri gerekmektedir. Mteahhitlerimiz de Afrika ile ilgilenmelidirler. Misyoner ruhlu iadamlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Kolay i yapan yerine, zor Őartlar altında i yapmayı başaran müteşebbisler çıkarmamız gerekiyor. Ciddi bir seferberlik, Afrika'yı bizim için önemli bir ekmek kapısı haline getirebilir. Türkiye bu imkanı kaçırmamalıdır.

Türkiye ayrıca, Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına da katkı yapabilir. Bilindiği üzere, barış ve güvenlik olmadan devamlı kalkınma sürecini sağlamak mümkün değildir. Son dönemlere bakıldığında, Afrika'da savaşların ve diğer çatışmaların milyonlarca insanın ölümüne yol açtığını ve iktisadi kalkınmanın sonuçlarını da ortadan kaldırdığını, bu ülkeleri büyük karışıklıklar içine soktuklarını görüyoruz. Bu durum, Afrika lkelerinin silahlı kuvvetlerinin kendilerini koruyacak veya düşman saldırısını caydıracak nitelikte olmamalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye, bu alanda da Afrika ülkelerine katkıda bulunabilir. Türkiye, bu ülkelerin silahlı kuvvetlerinin eğitimine yardımcı olabilir, ülkemizdeki askeri eğitim programlarına Afrikalı askeri personeli dahil edebilir, bunlara diğer yardımlar sağlayabilir. Askeri alandaki işbirliği Afrika lkeleri ile ilişkilerimizin gelişmesine önemli katkıda bulunabilir.

Yukarıdaki söylediklerim ve bu konferansa katılarak görüşlerini belirten değerli misafirlerin ifadeleri de nazarı dikkate alındığında, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yapabileceklerini içeren bir stratejiye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin Afrika stratejisi kamu ve özel sektörün Afrika'ya yönelik gerçekleştirebileceklerini içeren bir sentez belgesi olmalı, uzun vadeyi göz önüne alarak, Türkiye'nin Afrika lkeleri ile ilişkilerinin her alanda geliştirilmesi esasından hareket ederek, Türkiye'nin Afrika ülkelerine sağlayabileceklerini göstermelidir. Ciddi bir Şekilde hazırlanmış böyle bir belge, Türkiye-Afrika ilişkilerini sağlam temellere dayandırarak, Türkiye'nin bu kıt'ada daha da yerleşmesine yardımcı olacaktır. Böyle bir belgenin, Türk dış politikasına stratejik derinlik kazandırması ve devlet geleneğimiz bakımlarından da gerekli olduğuna inanıyorum.

Yukarıda, yaşamış olduğum tecrübeler ışığında, Afrika'dan Türkiye'ye bakışı göstermeye çalıştım ve ayrıca, Afrikalıların bizden beklentilerini anlatmaya gayret ettim. Burada söylemek istediğim en önemli husus, Afrika'ya yönelik politikalarımızda, iktisadi ve ticari girişimlerimizde geç kalınmamasıdır.

İlginize teşekkürle, saygılarımı sunuyorum.